

Saleta d'una parella del segle XXI, Mireia i Joaquim. Figueres.

«Igual que un paleontólogo puede reconstruir un animal prehistórico a partir de un fragmento de mandíbula, se puede reconstruir el interior doméstico [...] a partir de una silla».

RYGBCZYNSKI, WITOLD: *La casa. Historia de una idea*

ls petits detalls de l'espai casolà ofereixen pistes menudes, però al mateix temps aclaparadores, de l'evolució d'una determinada societat. És en aquest territori ambigu de la privadesa humana on es troba la petjada de la història, metamorfosada en eina utilitària antiga o moderna, en objecte decoratiu, en joguina, en una lletra desdibuixada i groguenca conservada dels avis o en un llibre del 1900. Fins arribar a allò que es denomina pomposament «la casa intel·ligent», l'evolució de la llar i dels objectes quotidians del nostre univers personal entraña un viatge meravellós i interminable fet en només cent anys, i encara potser només en els darrers trenta, on s'han assolit els canvis profunds. Tot plegat basteix un espai emotiu, íntim, el daguerreotip fossilitzat d'una era, del difunt segle XX, el

Els secrets de la casa: un viatge a la privadesa

Text
MOISÈS DE PABLO

Fotografies
QUIM GIRÓ

de la conquesta de la intimitat. Els records del paisatge enterbolit de la infància que, imperceptiblement, s'ha esmuntat i transformat sense que ens n'adonéssim per esdevenir el món tecnològic de principi del vint-i-unè segle. Aquest és un recorregut visual i fragmentari per una història que es fa cada dia i s'esborra dels nostres ulls massa ràpid per poder-la retenir, gairebé com la petita meravella natural de l'aigua de pluja fent esser atzaroses a les finestres entelades de la tardor, com l'aigua de pluja fugissera recreada per la papallona inquieta, fràgil i volàtil de la imaginació del solitari que espera un impossible en un cafè, més sol i aïllat encara per la multitud garlaire que l'envolta i que, indiferent, el rebutja de les seves converses.

La cadira, amb la qual comença la revolució del mobiliari europeu.

La casa, concepte i canvi arran d'una pobra cadira

Mai una citació com la que encapçala aquest reportatge ha estat tan adequada. Rygbczynski, l'arquitecte i catedràtic de cognom impronunciable –per a aquells que no siguin polonesos, que per a ells és com dir González, suposo– que va escriure *La casa. Historia de una idea* (Ed. Nerea, Madrid, 1997), explica en el seu llibre coses tan sucoses com aquesta de la cadira. Per què la nostra cadira de l'encapçalament és tan important? Doncs, ni més ni menys, perquè és una frontera, una fita, una avançada tecnològica, un espai de separació cultural amb l'orient llunyà, amb la civilització xinesa i, en menor mesura, amb els àrabs. En arribar el període medieval, occident va intentar recuperar l'esplendor del món romà, també en el mobiliari, però aconseguir fer arribar el confort a la cadira era impossible (tothom pot recordar aquelles cadires allargassades i majestàtiques dels reis, dels comtes, dels senyors feudals). La cadira feudal implicava poder, però no era adequada per descansar. I és que trobar els angles i la constitució d'un moble adequat per a la nostra esquena i la resta del cos és una tasca feixuga, tant que la civilització oriental va abandonar la idea de la cadira i la va fer desaparèixer del

mobiliari (com s'ho devien fer els grecs i els romans?). Això significa seure a terra, damunt del *tatami*, que molts dels nostres mobles de casa es fan innecessaris i que el concepte de la mateixa llar es desenvolupa d'una forma totalment diferent. Així s'exemplifica l'evolució de l'interiorisme i dels objectes quotidians. Sense cadira no hi ha *chaise longue*, no hi ha sofà, no hi ha taules de menjador, ni tamborets, ni tocadors, ni... La llista és interminable. La cadira és el *big bang* del mobiliari. Més exemples: el mirall no s'introduí fins al segle XV a Europa, i en un principi era només un objecte utilitari masculí, per a l'afaitada diària dels homes. Tothom coneix el paper actual del mirall –i més aplicat a la conducció– i la seva associació a la figura femenina, a la bellesa.

Aquests petits detalls mostren que els objectes que poblen les nostres cases són un joc de l'atzar, de les necessitats i de la història, el fruit d'una evolució que sempre respon a un motiu concret. No hi ha res gratuït. A principi del segle XX no hi va haver tantes millores a la llar com es podria pensar. L'arquitecte nord-americà que tant d'èxit va assolir al seu país amb l'assaig esmentat creu que aquest fet tenia diferents motius: un, el conservadorisme imperant (el 1900 encara hi havia senyors anglesos que preferien que els criats els duguessin les banyeres portàtils al dormitori que no pas compartir un lavabo, una pràctica «inacceptable i plebea»; un altre, la falta de demanda, sobretot si es té en compte que la instal·lació dels llums de gas data de 1806, i el primer estudi de ventilació artificial és del 1811. Les llars dels pobres «no tenían agua corriente ni saneamiento, casi ningún mueble y pocas posesiones [...] Sólo había espacio para los recién nacidos: a los hijos mayores se los separaba de sus padres y se los enviaba a trabajar como aprendices o sirvientes» (pàg. 35).

«La falta de energía limitaba mucho la tecnología doméstica», ens diu Rygbczynski (pàg. 154). El panorama general era aquest: «El aire circulaba lentamente de una habitación a otra; los olores de la cocina quedaban flotando en el aire. Las habitaciones con chimenea se calentaban sin asistencia mecánica [...] quienes estaban sentados junto a la chimenea se

Mortor manual i picador, un salt tecnològic que no sap fer allioli.

El got, dissenys a banda, és un dels objectes que menys evoluciona. Forma part del 30% d'eines que no s'ha transformat a la segona meitat del segle XX.

asaban [...] mientras que quienes estaban lejos de la chimenea seguían teniendo frío» (op. cit.).

L'ambient era dens, atapeït de mobles. Una de les constants de la nostra època ha estat la disminució d'aquesta decoració, però al mateix temps també ha minvat la comoditat, no? N'és un exemple la cadira de disseny actual, dinàmica, però poc còmoda. L'arquitecte ens diu que aquests mobles de factura preciosista, tot sovint dins de «cases intel·ligents», conviden a l'activitat i no a l'oci, que el seu missatge és: «Basta ya de estar sentados y volvamos a hacer algo útil» (p. 226). Res més adequat per a una època de velocitat i activitat exagerades.

La feina, a la feina; el descans, a la llar

Els estudiosos francesos fills dels *Annals* han estat un reclusiu per al saber europeu. Aquest és el cas del medievalista Georges Duby, director de la voluminosa enciclopèdia *Histoire de la vie privée*. En el cinquè llibre de la col·lecció els seus deixebles s'ocupen del segle XX a l'Estat francès –resulta excessiu dir «la centúria anterior»: un no s'acostuma a ser una mica més vell semànticament, sobretot quan es tracta d'un segle que és un mil·lenni–, i una de les conclusions a les quals arriben és que un dels trets més importants de l'època és la dissociació entre el lloc de treball i el de residència, amb la qual cosa la privadesa pren una embranzida nova, ja que el desig de «limitar el tiempo dedicado al trabajo [...] responde a la reivindicación de una vida privada» (p. 25). Ser lliures per fer amb el temps no laboral allò que es vulgui. Una pràctica tan nova –des de les seves vacances pagades dels trenta–, vés per on, l'estem perdent. El modern segle XX comença més aviat pels volts de final dels cinquanta i principi dels seixanta, i representa, per damunt de qualsevol altre concepte, la conquesta de la vida privada –un camí endegat amb la introducció del passadís a les cases arran del segle XVII–. Implica assolir un espai propi per fruit d'una opció personal de descans, d'oci, d'aprenentatge o d'allò que es vulgui. S'ha tendit a exigir respecte per l'espai propi d'altri, re-

forçat per invents que cada vegada accentuen més la privadesa (dels *walk-mans* a Internet). Al mateix temps s'han ampliat el terreny tancat a l'ull públic i –segons opinen intel·lectuals com Manuel Delgado– la capacitat per exercir diferents rols a les grans ciutats.

Però ¿com eren les cases dels avis més acabats? Un concepte bàsic: «disponían de espacio: habitaciones de recepción, una cocina y sus anexos para la criada [...] Una entrada y pasillos aseguraban la independencia de estos [...] espacios» (p. 63). I les dels menys afavorits? «Se apiñaban en viviendas compuestas por una sola habitación o como mucho por dos» (op. cit.). S'ha guanyat, és cert, però la pregunta és: ha estat sense cap renúncia?, a quin preu? Els historiadors del futur ho explicaran. Si els deixen.

Eines i objectes quotidians

Una atmosfera concreta, el regust d'una època, vénen donats per la multitud d'objectes que configuren un espai, més que no pas pels grans fets històrics que hi van tenir lloc. El veritable mirall d'un temps és tot allò que l'home ha tingut al seu abast per al desenvolupament de la seva vida i de les seves necessitats. La força visual d'objectes aparentment insulsos, plans, neutres com una cigarreta (quan és als llavis de Humphrey Bogart), un guant (si se'l treu Rita Hayworth) o una samarreta (quan la sua Marlon Brando), es deu a la

Geypermans i madelmans, l'arsenal d'un adolescent dels 80 o l'ombra de la Guerra Freda (el M-16 del Geyper impressiona).

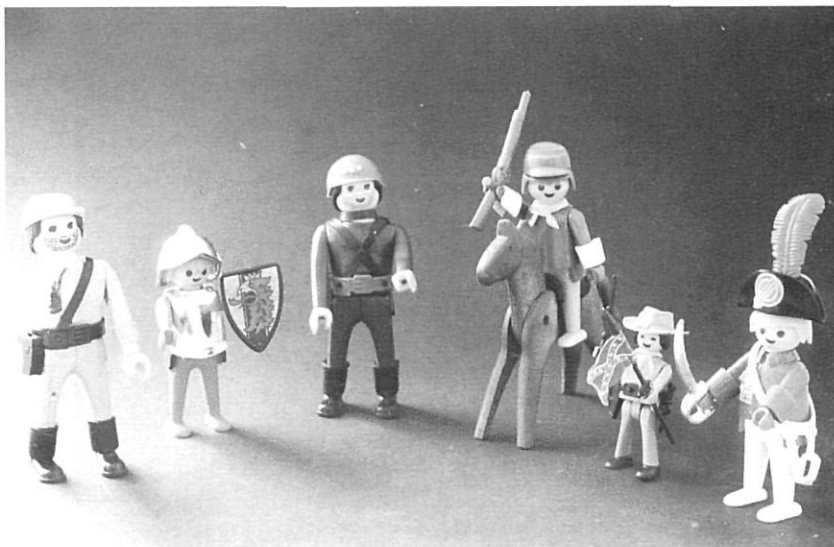
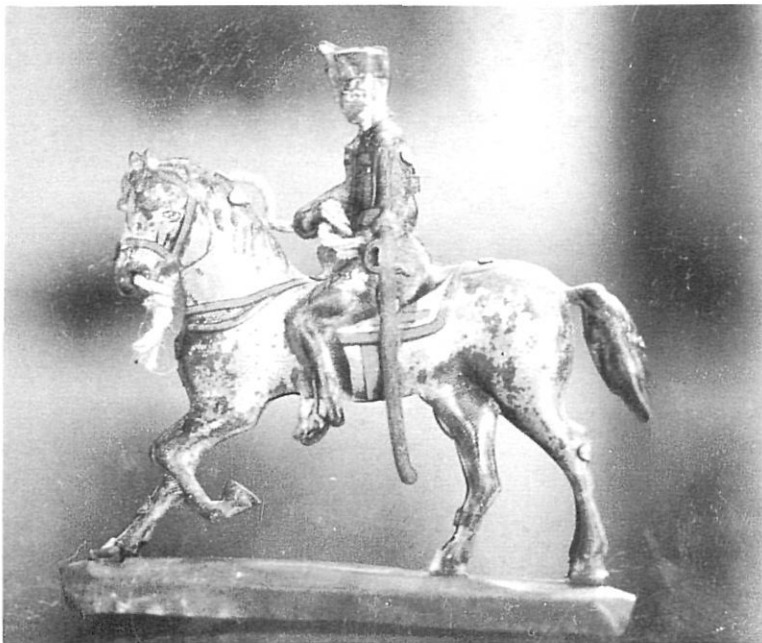

màgia mitificadora i falsària del cinema, és cert, però també a l'emotivitat i l'energia soterrada en aquests mateixos objectes, que són només potència, que romanen morts tot esperant ser els instruments dels desitjos irreprimibles de les dones i els homes. El nostre món cada vegada més visual, més consumista i simbòlic, coneix prou bé aquesta mena de subterfugis que enganyen l'ull. El disseny ens envaeix. És a tot arreu: a les rentadores de colors, als supositoris, a l'aigua amb gas o al triomf dels nous models de Macintosh, amb els seus interiors transparents i les seves tonalitats blavenques i ataronjades.

Passen les èpoques, però hi ha andròmines meravelloses com un rellotge de peu, una cadira Lluís XV, una capseta de música artesanal, un abric clàssic, un barret, un paraigua, un projector dels anys cinquanta i milers d'altres que sobreviuen com a referents d'un passat i com a sinònims de bellesa i bon gust. De la mateixa manera, n'hi ha d'altres, com les camises de coll ample, els pantalons d'elefant, els cendrers de peu amb un xinès tipus Fumanchú fent de tronc, els sis-cents, les ulleres de nacre o les faldilles de bossa, que resten com a referents d'un determinat període històric.

Vicent Partal, periodista d'actualitat internacional i especialista en Internet, va fer la següent reflexió en un programa de ràdio: vint anys enrere, el 70% dels actuals objectes d'ús comú no existia, i el caixer automàtic, el company quotidià per a molts, segueix el mateix procediment de transmissió de dades que la xarxa de xarxes. La dificultat tecnològica, doncs,

El soldat de llauna, sempre marcial, preparat per a la violència, final dels 40. La imaginació feta joguina.

Clics, airgamboys i comanboys, joguines per a mascles.

es pot fer desaparèixer quan per necessitat cal aprendre'n. Si mirem l'altre 30% d'objectes que perduren, trobem aquells que són impossibles de millorar, els tecnològicament perfectes (un got, una cullera, un llit, un ganivet), que si bé tindran acabats diferents –per obra i gràcia del disseny–, conserven la mateixa forma. Potser la fotografia que acompanya el text exemplifica prou bé aquest canvi tecnològic, del morter manual a la bateadora –una bateadora que, per contra, no pot fer un allioli, perquè encara no s'ha inventat la còpia de l'habilitat de la mà per donar el to exacte a aquesta salsa i evitar que es talli.

Joguines, jocs ancestrals i morts cibernètiques

La guerra dels infants del 1900 era romàntica i salvatge alhora. Hi havia ferits i hi havia morts. Els nens tastaven la cara amable del conflicte en els uniformes lluents, les botès de muntar, els barrets solemnes i el caminar segur del soldadet de plom. Més tard va ser de llauna. Però la posa castrense era la mateixa: insuflada de nacionalisme latent, agressiu i adormit com una salvatgina negra esperant sortir del cau per fer estralls en un món de porcellana. Un nacionalisme que surava a l'ambient com el petroli dins l'aigua. Un nacionalisme capbussat dins el romanticisme ensucrat i baronívol on els gests heroics tenien l'aroma apocalíptica i excepcional de *La càrrega de la brigada lleugera* i el darrer i inútil esforç de l'exterminador occidental vers el salvatge (*Van morir amb les botes posades*). On totes les heroïcitats imaginables es feien per l'amor a la pàtria i la nació, per la santa innocència púber i per una moral de país i d'imperi.

Eren els soldadets de plom o de llauna. Hi havia –i encara hi ha– quelcom en ells que traspu tranquil·litat, com si un cor petit i silenciós

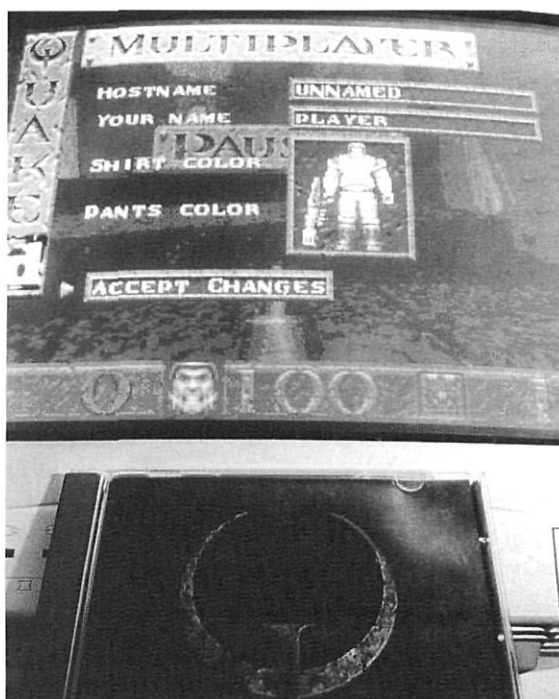
Nenuco i Barbie de l'Adriana,
una nena gironina de l'any 2000.

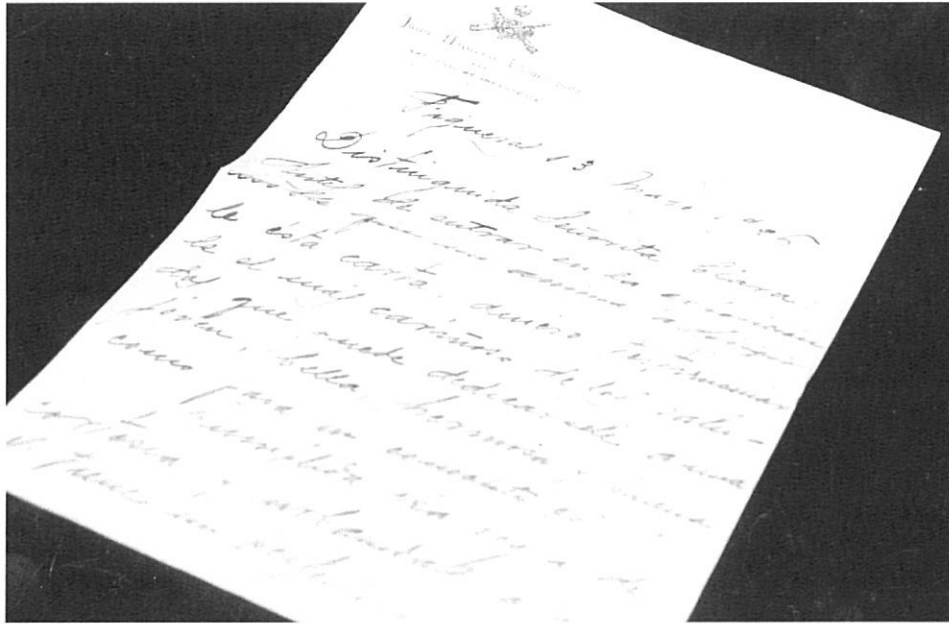
bategués al seu interior. La pau interior d'aquell que sap que no té cap oportunitat, que ha de morir aviat. Potser aquest repòs majestàtic en una postura convencional (mai cap soldadet s'ha queixat de la seva vida monòtona de perpètua desfilita o perpetu combat), el «repòs del guerrer», és allò que els fa atractius i provoca que nens i grans els obrin de bat a bat les portes de llur imaginació. El soldat és un altre sant Jordi, un cavaller mitològic sense armadura, amb un uniforme llampant i un valor que –com als toreros– se li pressuposa. Com el guerrer a cavall de la fotografia, un oficial de la Legió una mica masegat, però disposat, això sí, a assolir les fites més grans a cops de sabre, arrabassant territoris als moros o, per què no, matant *rojos* i altres «desviats» per l'estil. Aquests terribles microguerrers eren ordenats. Disciplinats. Callats. Rígid i impertorbables com un guardià britànic de sa majestat a Buckingham Palace, com la mortalla que és, si fa no fa, qualsevol soldat. Però també hi havia la crua realitat, la batalla sagnant. Els nois de les colles de barri es passaven hores maquinant massacres a escala. Paròdies peripatètiques de guerres fratricides on l'atzar feia que algú quedés borni per a la resta de la seva vida d'un cop de roc. Assaigs del món adult. Del proper diluvi caigut en forma de metralla. Allò que l'escriptor Pere Teixidor Elies, sorneguer, ens descriu al seu llibre *Figueres anecdòtica*: «A Figueres hi havia [...] vertaders exèrcits que s'odiaven mortalment. Cada barri tenia el seu, que era comandat per un capitost que [...] solia ésser el xicot més gran o almenys més forçut» (p.186).

Però per a molts petits sense possibilitats l'única companya era la gana, fet que donava peu perquè la imaginació i l'enginy construïssin joguines i inventessin jocs exuberants amb materials ben minsos. Mai com durant la primera dècada del segle i la llarga postguerra es va fer tan dramàticament palesa la separació de classes entre joguines de ric i joguines de pobre. Era l'època de l'estraperlo i de la precarietat, de les bales, dels trens de fusta, dels cavalls fets amb una escombra, de la fusta lligada a un cordill i que amb quatre portes i quatre rodes pintades esdevenia un cotxe. Un altre element era l'indret geogràfic: si un era de pagès o de ciutat la perspectiva canviava, precisament perquè la naturalesa és ja en si mateixa un joc ben entretingut.

Gairebé en la frontera del segle, la fotografia sentimental dels vuitanta és prou explícita. Aquest noi de la generació de *Thriller* (un cop més el gènere de terror com a màxim exorcista de les pors envers l'holocaust nuclear: què són els zombis i els espectres sinó homes després del pas de la pluja àcida?), del *break-dance*, dels *brokers* i *yuppies*, del pop i de la cursa d'armaments entre els Estats Units i la Unió Soviètica té un arsenal a casa seva. El Geyperman imposa respecte, Hèrcules modern, amb aquesta força i altura descomunals per a un nino bèl·lic. Fins i tot els jocs de construcció serveixen per crear tancs i altres andròmines destructores. Els Clicks de Famobil (ara Playmobil) –aquests soldats de Carles V– són un altre senyal imperial de violència. El Madelman no és una excepció. Però més enllà, la nena de l'any 2000, ¿què ens pot dir a través de les seves joguines? En aquest cas el món lúdic de l'Adriana aviat serà un fet del passat. Amb tretze anys, aquesta gironina està en un període de canvis vitals: ja li agrada en Di Caprio i en Brendan Frazer, però el seu món en-

El joc d'ordinador Quake, fi dels noranta.

Lletra galant del sergent Moreno a una figuerenca, 1926. Una relació comença?

cara és prou representatiu de l'univers femení, ensinistrat sempre en les tasques de la maternitat encoberta.

I la diversió del xip? Qui hagi jugat o hagi sentit a parlar del *Quake* sap de què parlo. De jocs d'ordinadors actuals, de violència ultraràpida, adrenalínica, de cossos esquinçats i músiques enfebrades, d'androides i mutants assassins estripats com si fossin dins un escorxadó. També amb protagonistes femenines, com la combativa i exuberant Lara Croft, versió femenina i mamelluda del Rambo fílmic que reclama el seu espai propi dins els mata-mata. Canvia la forma, però no el contingut. Els nostres avis es pentinaven a cops de roc, i els nostres fills prenen el berenar de pastisseria industrial mentre atropellen dones embarassades, destrueixen civilitzacions alienígenes i dirigeixen el Barça sense haver de comportar-se com en Van Gaal. Hem passat de la instrucció per a la mort a la banalització de la mort. D'una mort irreal de telenotícies i de textura cibernètica. Tot obeeix el mateix joc macabre.

Segells que passen com fotogrames de cinema, cartes familiars

A moltes llars es poden trobar encara les cartes dels nostres avantpassats, per les quals desfila la història del país, les batzegades de la vida política –l'Estat espanyol sempre ha funcionat com un motor passat de voltes–. Un joveníssim Alfonso XIII ens mira bocabadat des dels segells del 1900, de tons vermello-sos, verdosos, groguencs. A mesura que passen els anys, el monarca –potser el més negligent d'una dinastia de monarques negligents– mig abandona els aires d'adolescent tanoca de mirada perplexa i orelles de botet i adquireix una marcialitat cinematogràfica postissa, de galant anys 20, d'un Gardel clenxi-

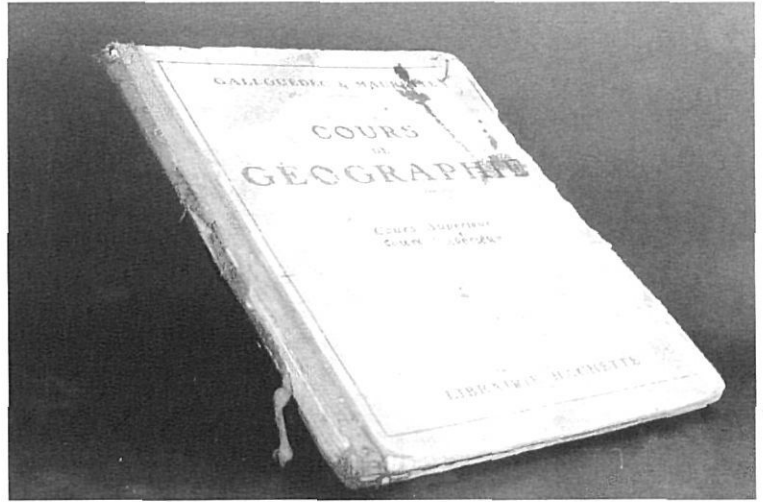
nat o d'un Douglas Fairbanks escarransit, deseparat, amb el bigoti traçat a tiralínies damunt un país endarrerit i ple de desigualtats. Al mateix temps que la fesomia canvia del cap d'Estat, els segells rememben la gesta *imperecedera* de 1492, del nou món conquerit i ofert a la cristiandat per la gràcia –o la desgràcia– de Déu; o l'Exposició Universal de Barcelona de 1929, d'un Estat entossudit que no l'afectessin els estralls del crac econòmic d'aquell mateix any («Nosaltres tenim la Cepsa», va dir en Primo de Rivera quan s'ensorrà Wall Street...). Però les cartes no en saben, de macroeconomia. Les lletres informaven els nostres besavis, els nostres avis o els nostres pares d'esdeveniments d'aclaparadora importància: la mort d'un familiar o d'un amic conegut (el sentit de l'amistat abans era més acu-

sat, perquè les privacions eren més grans), les esposalles, les malalties, els canvis laborals o el naixement d'un fill. De tot allò que marca el batec d'una vida i que era rebut a comptagotes –no tenien la sort de la torturadora correspondència comercial actual, que mai t'abandona– per aquells que s'estimaven.

Les formes canvien, però el contingut, el missatge real, segueix sent el mateix. Quantes famílies catalanes i espanyoles ploraven la llunyania dels seus fills!, quants poemes i cançons melangioses no s'hauran escrit en català a Nador, Alcazarquivir, el Barranco del Lobo, Larache o Tetuan! Quants joves gironins, catalans i espanyols no hauran sentit una bona part de la seva vida –tres anys, tres anys!– dilapidada en perpètua lluita contra el perill de la mitja lluna! Canvia l'embolcall, però els sentiments són els mateixos. El «camarada» dels marxistes és a tot arreu a les cartes del 36-39; apareixen els segells de les ciutats col·lectivitzades per la CNT-FAI, el PSUC o ERC. Més tard seguia havent-hi camarades, però ara *nacionalsidicalistas*, que feien *jornadas de formació del espíritu nacional* i desfilaven, orgullosos i marcial, com joventuts victorioses que demanaven una camisa vermella davant d'un sol que esdevenia imperial. Brollaven vestits regionals femenins per tot arreu i se'ns ensenyava que el Sàhara era la 51a *provincia*. Més endavant tornà la monarquia, un nou Borbó que envellirà als segells amb nosaltres com a muts testimonis; els paisatges i monuments del rosari d'autonomies que s'agafen al carro del regne federal, el somni del continent unificat i –sant tornem-hi!– la Unió Europea, el tercer mil·lenni, Mart, els *e-mails*, el vestuari modern de la carta i el diàleg epistolar que posen en crisi la intimitat de la tinta tacant de literatura i de misteri les puntes dels dits deleterosos d'un amor impossible des de la primera frase inflamada.

Lletres galants, desitjos entre línies

Però les cartes galants segueixen una altra mena de protocol, els seus territoris comuns són fets de la matèria de l'enamorament, amb el fibló de la passió destil·lada per l'alambí del llenguatge i la cortesia. Com aquesta carta de la fotografia, adquirida pel fotògraf Quim Giró a un antiquari, que bé podria haver anat dirigida a la nostra àvia. Som al 1926 a Figueres, i som testimonis de les beceroles d'una relació entre una dona nativa i un guerrer vingut de qui sap on, una relació que pot suposar per a la noia fugir d'una quotidianitat tancada, d'un món provincial i rural sota la influència enlluernadora dels galons. Uns flirts, uns amors, les pulsions del sexe que fan saltar espurnes a tots els pobles que han tingut aquarteraments, casernes i uniformes, des de Girona a Figueres, passant per Olot, la Bisbal o Portbou. En aquest cas, el *gallardo sargento* (un home de possibilitats i d'aspiracions, que té fins i tot paper de carta amb el seu encapçalament), destinat de fa poc al castell de Sant Ferran, declara, amb totes les precaucions i el tacte del món, la seva intenció sens màcula d'encetar la drecera feixuga que du al matrimoni, *hacer la corte*, que en deien. El nostre home –en majúscules, Juan Moreno Dominguez, sense accent–, incitat per «el inmenso placer de cruzar mis miradas con las tuyas», assegura que «en sus ojos y en su cara he podido adivinar sin temor a equivocarme que u. tiene la llave de la felicidad a que todo hombre aspira». I, per tal de fer brollar els desitjos libidinosos de la pubilla empordanesa jugant amb l'equívoc i la frivolitat, no se'n pot estar d'assegurar-li que «dentro del

Una infància ensulsiada: llibre de text francès de les germanes Teresa i Engràcia, dues empordaneses que van viure l'exili, 1940.

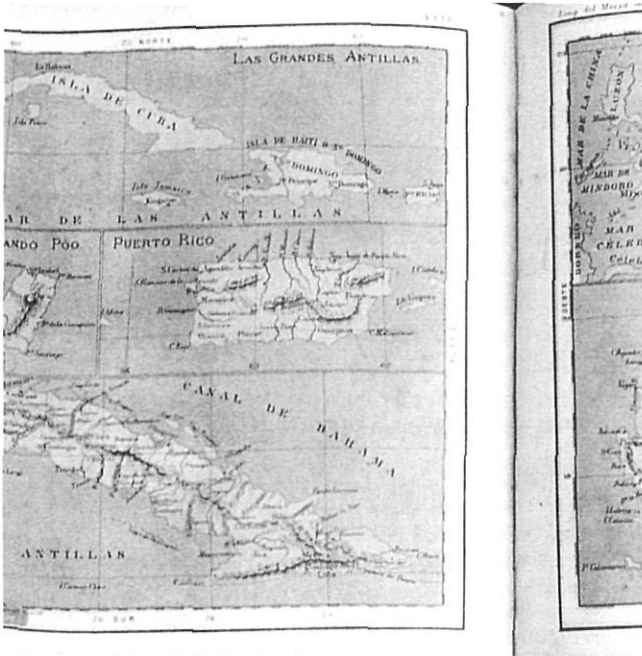
uniforme se encierra un hombre capaz de complacer las más difíciles exigencias». Tot i que, sent com és un mascle de paraula, un *caballero español en toda regla*, garanteix, si convé, un amor *leal y sincero*. No tenim més notícies d'aquesta relació, que tot just s'inicia entre els plàtans de la Rambla, passeigs interminables i mirades salpebrades de dobles sentits i desitjos reprimits, però que, sens dubte, promet ser llarga i casta.

Són lletres galants que totes i tots hem escrit als nostres amors (a més d'un li fa més mal haver-se obert tant a l'altre, haver-se despullat i esquinçat sentimentalment que no pas el fet d'haver acabat la relació). Amors allunyats per la distància geogràfica, econòmica, social o sentimental. Les lletres d'escriptura delicada i prosa faceciosament poètica, les missives que avui ens farien enrogir i avergonyir-nos de nosaltres mateixos, de l'esperança sens límit que dipositàvem en la vida i de la quantitat exagerada de testosterona i carnalitat que transmetíem a les puntes dels dits enfebrats d'amor.

D'aquestes relacions epistolars, a voltes més intenses i més viscudes que no pas reals i carnals, el mordaç Narcís Pijoan (1931-1996) –una de les plomes més incisives, punyents i lúcides de l'Alt Empordà, que per un d'aquells crims habituals de la història periodística no és gens conegut (en aquest món volàtil i ingrati qui ja no publica no és ni mai ha existit)– ens en fa cinc cèntims a l'article «Eren nenes uniformades que rebien les nostres cartes d'amor», inclòs al llibre *Si fa no fa* (Braú Edicions, Figueres, 1997, pàg. 269-270).

El mestre Pijoan emfatitza les regles de la correspondència amorosa dels anys quaranta i cinquanta: «El gènere epistolar suscitava una forta i malaltissa sensibilitat, una malfiança i uns recels propers a la gelosia. Qualsevol paraula, qualsevol frase eròticament maldestra, hom la lligava de seguida amb [...] desviacions, indiferència o infidelitat» (pàg. 269). Però què hi posaven a les cartes els amants lletraferits que aprenien a estimar-se amb la veu de Josep Guardiola i els *Angelitos negros* de Machín? Quin to havien de tenir per corglàçar l'aimant per control remot? Molt senzill: «Un enamorat com cal havia d'escriure belles cartes d'enyor i de passió soterrada; car-

Atlas espanyol, propietat de l'Artur Tor, 1900.
L'imperi perdut dos anys abans.

tes inflamades, obsessives («te amo, te amo, te amo»), capaces de convèncer les senyorettes més meselles» (op. cit.).

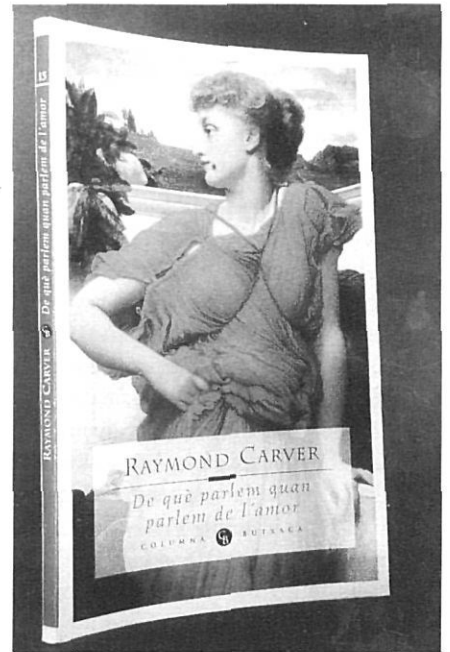
Naturalment, en aquella època de boleros, d'allò cafre de «la maté perquè era mía», del ritme viu però de to melangiós i trist de la lletra dels pasdobles, el trencament sentimental significava tomar totes les cartes –un bon farcell–, que era com aquell que diu tornar les entranyes, les expectatives d'una vida en comú i el retrat psicològic de cadascú, per agafar després «unes enrabiades èpiques, rancunioses, que duraven setmanes senceres» (id. pàg.).

L'espai de la imaginació: el llibre

Si hi ha un indret per a la imaginació, aquest és el territori immens del paper imprès. La seva evolució és la de la mateixa societat. La innovació tecnològica ha provocat l'abaratiment dels costos d'impressió, però abans un llibre era una obra artesana. Després del copista vingué el treballador d'arts gràfiques, el linotipista, l'home que a força de construir textos esdevenia culte i amb un ideari propi (d'aquí la penetració de les idees anarquistes i socialistes a través d'aquest sector laboral). Pocs coses com una biblioteca particular per donar pistes sobre la cultura del seu propietari, el seu estatus econòmic i les seves inquietuds. A la fotografia veiem un atlas espanyol del 1900 obert per la pàgina de les Filipines. No és cap casualitat: amb les tapes dures d'una llibreta escolar, l'obra, *Atlas de Geografía, Astronómica, Física, Política y Descriptiva de D. Juan de la G. Artero*, es recrea amb fruïció en la geografia mítica de l'imperi perdut encara no feia dos anys (deixos imperials o edició antiga? Més aviat el segon cas). De qualsevol manera, l'Estat espanyol del 1900 seguia mirant cap a les Antilles i el Pacífic, com si allò que havia passat amb els ianquis fos només un malson, un miratge, una tempesta d'estiu.

El següent llibre seleccionat ens parla d'una història dramàtica, però prou representativa. Gairebé quaranta anys després de l'atles, aquests *Cours de Géographie* de l'editorial Hachette entrà a les vides de dues noies catalanes, la Teresa i l'Engràcia. Les dues germanes representen tots aquells infants que van veure de sobte com la seva educació havia de fer-se de manera precària en un altre país perquè una guerra, una guerra civil, i un èxode posterior els allunyà del seu lloc de naixement. Aquesta obra, tot i que era del 1924, encara s'estudiava a la França de Pétain –cal recordar que els llibres eren

El llibre es nega a desaparèixer: un Carver de butxaca a un preu assequible.

de l'Estat i es passaven als successius alumnes—. La *Géographie* és un text imbuït de les idees de Vidal de la Blàche, d'un nacionalisme predestinat que enalteix les glòries imperials i l'heterogeni espai colonial com un tot amb el territori francès.

I per concloure aquest recorregut sentimental pels objectes i eines de la intimitat humana, trobem dues tendències del llibre actual. La primera és la de l'abaratiment de costos, amb la impressió d'obres en format petit (el *pocket book* nord-americà). Aquest *De què parlem quan parlem d'amor*, del dissortat Raymond Carver, és una edició de Columna de butxaca de l'any 1997. Fins a aquestes dates hi havia hagut una certa distància i por dels escriptors estatals per publicar en aquest format –es considerava de poc relleu–. Actualment, per contra, es pren com una opció més per al lector, que pot decidir més endavant comprar-se la mateixa obra –que tant li ha agradat– en format de luxe. I, finalment, la tendència que molts consideren el futur, el llibre en CD-ROM. En aquest cas és l'anuari del diari *El País* de 1998. Sembla que, de totes maneres, el format llibre no corre gaire perill. L'edició informàtica pren més força pel que fa a enciclopèdies, anuals i diccionaris, però resta al plaer de la lectura a l'escriptori, al sofà... com un petit luxe del qual tots podem fruit i assemblar-nos, així, als nostres avantpassats, conreant el terreny de la imaginació que d'altres invents moderns com la televisió releguen a un paper passiu i anecdòtic.

Moisés de Pablo

CD-ROM Anuario El País, 1998. El futur de la lectura?

Petit viatge sentimental per la privadesa. Bibliografia introductòria

- Ariès, Philippe & Duby, Georges (dir.): *Historia de la vida privada. De la Primera Guerra Mundial a nuestros días*. Tom 5è, 3a edició. Taurus, Madrid, 1993 (original, 1987).
- Pijoan, Narcís: *Si fa no fa*. Brau Edicions, Figueres, 1997 (recull d'articles d'opinió).
- Ryghczynski, Witold: *La casa. Historia de una idea*. Nerea, Madrid, 1997 (quarta edició; ed. or., 1986).
- Teixidor Elies, Pere: *Figueres anecdòtica*. Ajuntament de Figueres, 1978.